DE BOSATLAS

VAN DE VEILIGHEID

LESMATERIAAL

NOORDHOFF UITGEVERS

Productie: Noordhoff Uitgevers
Auteur: Mark van Heck (Uitleg & tekst)
Vormgeving: concept Bloemvis, Groningen / uitwerking Aly Pepping, Thesinge

Deze opdrachten horen bij de klassensets van *De Bosatlas van de veiligheid*.

De distributie van *De Bosatlas van de veiligheid* in het onderwijs is mede mogelijk gemaakt door onze partners: Gemeente Den Haag, GGD-GHOR, het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, het Ministerie van Justitie en Veiligheid, Luchthaven Schiphol, Politie, RIVM en Universiteit Leiden.

DE BOSATLAS

VAN DE VEILIGHEID

LESMATERIAAL

NOORDHOFF UITGEVERS

Inhoudsopgave

Inleiding 5

- Inhoud en doelen 5
- Opzet van de lessen 5
- Uitwerking van les 1: de quiz 6
- Uitwerking van les 2: het onderzoek 7
- Uitwerking van de les 3, de laatste les: presentaties 8

Bijlage 1: achtergrondinformatie bij de quiz 9

Bijlage 2: onderzoeksopdrachten 13

Inleiding

Voor u ligt het lesmateriaal bij *De Bosatlas van de veiligheid*.

Inhoud en doelen

Dit materiaal geeft leerlingen een inleiding in verschillende aspecten van veiligheid. Ze leren wat veiligheid is en van welke gevaren er in Nederland sprake is. Ook maken ze kennis met verschillende vormen van bescherming tegen die gevaren. Ze onderzoeken één veiligheidsthema en wisselen de resultaten daarvan uit met andere leerlingen. Daarbij oefenen zij met informatie-vaardigheden, ict-basisvaardigheden, mediawijsheid, communiceren, samenwerken, kritisch denken en zelfregulering. Zij volgen daarbij de stappen die horen bij onderzoekend en ontwerpend leren (zie bijv. wetenschapentechnologie.slo.nl/componenten-van-w-en-t/onderzoeken-en-ontwerpen).

Opzet van de lessen

Dit project bestaat uit de volgende onderdelen:

Les 1: de quiz

In een speelse quiz die bestaat uit 15 vragen denken leerlingen na over uiteenlopende veiligheidsvragen. Ze maken inschattingen en bevestigen of ontkrachten vermoedens. Aan de hand van de antwoorden bespreekt u diverse veiligheidsthema's met hen en krijgen zij een breed beeld van gevaren en beveiliging in Nederland.

Les 2: het onderzoek

In deze les kiezen leerlingen een onderzoeksopdracht die zij met een groepje gaan uitvoeren. In de opdracht combineren leerlingen informatie uit *De Bosatlas van de veiligheid* met online bronnen en onderzoek in de eigen omgeving. In de les bereiden leerlingen het onderzoek voor. Een deel van de uitvoering vindt na de les en buiten de klas plaats.

Les 3: de laatste les, presentaties

In de laatste les presenteren leerlingen de resultaten van hun onderzoeken aan elkaar.

Hierna volgen

- De uitwerking van de lessen
- De bijlagen:
  - Bijlage 1: achtergrondinformatie bij de vragen van de quiz
  - Bijlage 2: onderzoeksopdrachten voor groepen leerlingen

Uitwerking van les 1: de quiz

Nodig

- De Powerpointpresentatie '*Bosatlas_van_de_veiligheid_quiz.pptx*' (deze kunt u op dezelfde plaats als dit document downloaden) en de apparatuur om deze te presenteren;
- Achtergrondinformatie bij de vragen van de quiz (bijlage 1);
- Optioneel, voor een actieve opzet:
  - Ca. 12 fiches, stokjes (bijv. satéprikkers) of dergelijke per leerling in één grote bak of schaal;
  - drie A4'tjes met daarop groot de cijfers 1, 2 en 3, eventueel in de kleuren rood (1), oranje (2) en groen (3);

Voorbereiding

- Neem de achtergrondinformatie bij de quizvragen door. Print deze voor uzelf en houd deze tijdens de quiz bij de hand.
- Bedenk hoe u de quiz wilt spelen en bereid dit voor (zie hieronder: hang bijvoorbeeld de cijfers achterin de klas op).
- Pas de Powerpointpresentatie naar wens aan. Als u bijvoorbeeld geen scores wilt bijhouden, dan kunt u de op één na laatste dia verbergen of verwijderen.

Verloop van de les

Houd een korte inleiding (ca. 5 minuten) over veiligheid. Benoem daarbij de definitie ('bescherming tegen gevaar'). Inventariseer met leerlingen welke gevaren er in Nederland zijn (in een klassengesprek of met behulp van een woordweb).

Leid vervolgens de quiz in. De quiz is bestaat uit 15 meerkeuzevragen met steeds drie opties. De quiz is uitermate geschikt voor een actieve opzet:

- Hang achterin de klas de A4'tjes met de nummers 1, 2 en 3. De 1 hangt links, de 2 hangt in het midden en de 3 hangt rechts.
- Nadat een vraag en de antwoorden in beeld verschijnen, kiezen leerlingen een antwoord. Dat doen ze door naar het deel van de klas te lopen waar volgens hen het juiste cijfer hangt.
- Daarna wordt het goede antwoord onthuld. Leerlingen blijven op hun plaats staan. Leerlingen die bij het juiste A4'tje staan, krijgen een fiche, stokje of iets dergelijks uit de bak.
  Na de laatste vraag telt iedereen de fiches of stokjes. Zo wordt bepaald wie de winnaar is.

U kunt ook kiezen voor een wat meer traditionele opzet met minder geloop, bijvoorbeeld:

- Nadat een vraag en de antwoorden in beeld verschijnen, kiezen leerlingen een antwoord.
- Leerlingen die antwoord 1 kiezen, blijven zitten. Leerlingen die antwoord 2 kiezen, gaan staan. Leerlingen die antwoord 3 kiezen, gaan staan en steken hun armen in de lucht.
- Onthul nu een antwoord. Ook nu kunt u fiches of stokjes uitdelen, maar u hoeft niet per sé een score bij te houden.

De Powerpointpresentatie is de leidraad bij de quiz. Deze is als volgt opgebouwd:

- Dia 1: titeldia. Als deze op het beeld staat bent u klaar om te beginnen. Gebruik deze dia om de spelregels (zie boven) uit te leggen.
- Dia 2: vraag 0. Dit is een testvraag: een gemakkelijke vraag die u bovendien in de inleiding behandeld hebt. Als het goed is, weet iedereen het antwoord. Hiermee kunt even uitproberen of iedereen het principe begrepen heeft. Deze vraag telt nog niet mee voor de score.

- Dia 3 t/m 17: de quizvragen. Elke dia is opgebouwd uit drie stappen:
  - Bij de eerste klik verschijnen de vraag en de antwoorden. Laat deze in beeld verschijnen. Daarna kunnen leerlingen hun antwoord kiezen.
  - Klik opnieuw als alle leerlingen het antwoord hebben bepaald. De twee foute antwoorden worden nu weggestreept. Als u wilt scoren met fiches of stokje, dan is dit het moment.
  - Klik opnieuw. Nu verschijnt er een grafiek, tabel of kaart. Aan de hand hiervan geeft u achtergrondinformatie bij het juiste antwoord. Deze informatie vindt u in bijlage 1.
- Dia 18: bij deze dia kunt u de scores optellen en de eerste, tweede en derde plaats bekend maken.
- Dia 19: colofon.

Bespreek de quiz na aan de hand van de volgende vragen:

1 Welke veiligheidsrisico's in Nederland kwamen langs in de quiz? (Korte herhaling dus):
Bijv. traditionele misdrijven (inbraak, diefstal, overvallen), terrorisme, oorlog, overlast, cybercrime (o.a. ransomware), gevaarlijk weer, ziekten, verkeer, overstromingen (zee en rivieren), straling, meeroken en vallen.

2 Welke veiligheidsrisico's in Nederland kun je bedenken die niet in de quiz zaten?
Bijv. vuurwerk, zinloos geweld, instorten gebouwen, verdrinking, (oude) explosieven, illegaal geloosd chemisch afval.

Uitwerking van les 2: het onderzoek

Nodig

- Een exemplaar van *De Bosatlas van de veiligheid* voor elke groep.
- Geprinte versies van de onderzoeksopdrachten uit bijlage 2 (elke opdracht één keer).
- Computers met internettoegang, een tekstverwerker en een presentatieprogramma (minimaal één per groep).

Voorbereiding

- Bekijk de onderzoeksopdrachten kritisch. Bekijk ook de aanwijzingen op de eerste pagina van bijlage 2. Sommige opdrachten vereisen meer organisatie dan andere en elke opdracht behandelt een andere vorm van veiligheid. Besluit of u leerlingen uit alle opdrachten wilt laten kiezen of dat u een voorselectie maakt. Verwijder de opdrachten die u niet wilt inzetten. De nummers bij de onderzoeksopdrachten verwijzen naar de hoofdstuknummers in *De Bosatlas van de veiligheid* (de titels komen niet overeen). Bij elk hoofdstuk is één opdracht, behalve bij:
  - hoofdstuk 1: hier is geen opdracht,
  - hoofdstuk 3: hier zijn twee opdrachten. Een opdracht gaat over cybercrime,
  - hoofdstuk 9 en 10: deze hoofdstukken hebben gezamenlijk één opdracht.

Verloop van de les

- Verwijs naar de quiz uit de vorige les. Herhaal met de leerlingen een aantal vormen van gevaar dat is behandeld. Benoem nogmaals dat er veel vormen van onveiligheid zijn.
- Vertel dat leerlingen in groepjes een onderzoek gaan doen naar één vorm van onveiligheid. De thema's sluiten aan bij de hoofdstukken van *De Bosatlas van de veiligheid*. Deze gebruiken zij als bron, maar ze gebruiken ook andere bronnen, zoals internet, mensen in hun omgeving en eigen waarnemingen.

- Zet de nummers van de hoofdstukken/opdrachten die u wilt gebruiken onder elkaar op het bord. Als u beide opdrachten bij hoofdstuk 3 gebruikt, onderscheid ze dan van elkaar door achter één van de nummers de toevoeging ‘(cyber)’ te zetten.
- Laat elk groepje door de atlas bladeren. Laat de groepjes het hoofdstuk kiezen dat zij het meest interessant vinden (daarbij hebben ze dus de keuze uit de hoofdstuknummers op het bord). Loot als twee of meer groepjes hetzelfde hoofdstuk kiezen. De verliezers kiezen een ander hoofdstuk. Zorg dat elk groepje een ander nummer kiest. Zet de namen van de leerlingen achter het nummer op het bord.
- Deel de opdrachten uit. Elk groepje krijgt de onderzoeksopdracht die correspondeert met het gekozen hoofdstuk. (Leerlingen kiezen hun onderwerp dus op basis van het thema en niet op basis van de opdracht).
- Laat leerlingen beginnen met het onderzoek. Loop rond en begeleidt. Zorg ervoor dat leerlingen aan het einde van de les bij voorkeur stap 3 afgerond hebben (of daar in elk geval flink mee gevorderd zijn).

Na de les Leerlingen werken verder aan hun onderzoek. Dat doen ze in elk geval voor een deel zelfstandig, buiten de les. U kunt eventueel in vervolglessen ook ruimte reserveren om de voortgang te bespreken en in de klas hieraan te werken. Plan daarvoor bijvoorbeeld de laatste 15 tot 20 minuten van verschillende lessen.

Uitwerking van de les 3, de laatste les: presentaties

Nodig Presentatieapparatuur (computer en beamer of digibord)

Verloop van de les

Tijdens deze les presenteren leerlingen hun bevindingen op basis van de beschrijvingen in de onderzoeksopdrachten (stap 6 van elke onderzoeksopdracht in bijlage 2).

Bijlage 1: achtergrondinformatie bij de quiz

Elke vraag bestaat uit drie stappen. In stap 1 (na de eerste klik) worden de vraag en de antwoorden getoond. Daarna geven leerlingen hun antwoord. In stap 2 (na de tweede klik) worden de twee foute antwoorden weggestreept. Leerlingen kunnen nu hun antwoord controleren. In stap 3 verschijnt er een grafiek, kaart of tabel die achtergrondinformatie bij de vraag en het antwoord geeft. Gebruik deze stap voor een toelichting met behulp van de onderstaande informatie.

Vraag 0 Dit is een testvraag, zodat leerlingen een keer kunnen oefenen met het systeem. In stap 3 verschijnt geen extra informatie (maar een extra balk). De definitie van veiligheid die we in *De Bosatlas van de veiligheid* en elders hanteren is: ‘bescherming tegen gevaar’.

Vraag 1 Het aantal misdrijven is dus sterk gedaald. Dat komt onder meer door allerlei veiligheidsmaatregelen (betere sloten, camera’s, beveiligde ramen, alarminstallaties, beter beveiligde auto’s, enzovoort).
Meer informatie:
- *CBS, Veiligheidsmonitor 2016*
- *www.universiteitvannederland.nl/college/hoe-komt-het-dat-criminaliteit-de-laatste-tijd-enorm-daalt.*

Vraag 2 Mensen voelen zich over het algemeen veiliger. Het algemene onveiligheidsgevoel is gedaald, het onveiligheidsgevoel in de buurt is eerst gestegen, maar daarna ook weer gedaald. Daarbij spelen persoonskenmerken een rol, zoals kwetsbaarheid, zelfredzaamheid, uitgaansgedrag, slachtofferervaringen, risicoperceptie, bekendheid met de omgeving, risicomijdend gedrag, vertrouwen in de buurt, vertrouwen in de politie en vertrouwen in de overheid. Verder spelen situationele factoren een rol zoals de inrichting van de buurt, leefbaarheid, sociale cohesie (sociale bindingen tussen mensen in de buurt), de sociale samenstelling van de buurt, verloedering, criminaliteit, overlast, de beveiliging van huizen, toezicht door autoriteiten, toezicht via technische hulpmiddelen en toezicht door buurtbewoners zelf. Tot slot spelen ook sociaal-culturele factoren een rol, zoals ontwikkelingen in de media, individualisering en veranderde sociale verhoudingen, internationale calamiteiten, terrorisme en criminaliteit. Laat leerlingen eventueel zelf benoemen of en hoe hun veiligheidsgevoel is veranderd en waarom.
Meer informatie:
- *Bureau Beke, Feiten over veiligheidsbeleving in de gemeente Arnhem*
- *CBS, Veiligheidsmonitor 2016*

Vraag 3 Voor deze vraag is de World Peace Index (2017) gebruikt. Deze index is samengesteld uit een groot aantal sociale indicatoren, zoals levensverwachting, kans op een terroristische aanslag, stabiliteit van de regering, kans op een gewapend conflict, bestedingen aan onderwijs, inkomensverschillen en veel meer. Het veiligste land volgens deze index is IJsland. Nederland en Griekenland staan op respectievelijk 19 en 73. Het onveiligste land volgens deze index is Syrië.

Naast sociale factoren wordt de veiligheid natuurlijk ook bepaald door natuurlijke factoren als het risico op aardbevingen, overstromingen, lawines en andere natuurrampen. Hiervoor kunnen we de de World Risk Index (2016) gebruiken die wordt berekend door de United Nations University Institute for Environment and Human Security (UNU-EHS). Deze index kijkt niet alleen

naar de kans op natuurrampen, maar ook op de kwetsbaarheid van landen. Het vermogen van landen om maatregelen te nemen om schade te beperken en gevolgen te verhelpen wordt dus meegenomen. Qatar is volgens deze index het veiligst. Binnen Europa is dat Malta. IJsland, op nummer 166, is ook volgens deze index veel veiliger dan Griekenland (plaats 76: een hogere plaats is hier dus een hoger risico) en Nederland (plaats 49 vanwege het overstromingsrisico).
Meer informatie:
- *visionofhumanity.org*
- *economicsandpeace.org*
- *unu.edu*

Vraag 4 Mensen ervoeren in 2016 iets minder overlast dan in 2012 en 2015, maar het verschil is klein.

De grootste teruggang is in de ervaren fysieke overlast. Deze bestaat uit vier vormen, te weten: 'rommel op straat', 'straatmeubilair, zoals vuilnisbakken, bankjes of bushokjes, die vernield zijn', 'bekladde muren of gebouwen', en 'hondenpoep op de stoep, straat of in de perken'. Het grootste probleem in de fysieke sfeer is hondenpoep. Bijna twee op de tien Nederlanders (17 procent) geven aan hier zelf veel overlast van te ervaren.

Sociale overlast bestaat uit vijf vormen van overlast: 'dronken mensen op straat', 'drugsgebruik of drugshandel, bijvoorbeeld op straat of in coffeeshops', 'overlast door buurtbewoners', 'mensen die op straat worden lastiggevallen' en 'rondhangende jongeren'. De grootste overlast in de sociale sfeer is afkomstig van rondhangende jongeren en van buurtbewoners. In 2016 geeft 5 procent aan hier veel overlast van te ervaren.

Bij verkeersoverlast in de buurt gaat het om 'te hard rijden', 'parkeerproblemen, bijvoorbeeld fout geparkeerde voertuigen of drukte', en 'agressief gedrag in het verkeer'. Te hard rijden veroorzaakt de meeste overlast.

Meer informatie:
- *CBS, Veiligheidsmonitor 2016*

Vraag 5 Dit diagram toont het aantal meldingen en aangiften van traditionele criminaliteit. Bij een melding wordt de politie op de hoogte gesteld van een situatie. Bij een aangifte doet de aangever ook een verzoek om strafvervolging. Een aangifte is dus altijd een melding, maar niet andersom. De belangrijkste balken zijn de bovenste twee, achter 'totaal delicten'. Daar blijkt dat van iets meer dan een derde van alle delicten melding wordt gedaan en van iets minder dan een derde aangifte wordt gedaan. Benadruk de streepjes aan het einde van de balken. Deze geven de onzekerheidsmarge weer.

De bereidheid om aangifte te doen (de aangiftebereidheid) is afhankelijk van kenmerken van het slachtoffer, kenmerken van het misdrijf en kenmerken van de dader, zo blijkt uit onderzoek (Bureau Beke Papier en werkelijkheid 2015). Zo doen vrouwelijke slachtoffer eerder aangifte dan mannen, terwijl volwassenen dit weer sneller doen dan jongvolwassenen en minderjarigen. Slachtoffers doen eerder aangifte als de daders een groep vormen en wanner het delict schade of letsel tot gevolg heeft. Ook de locatie van het delict speelt een rol. Slachtoffers doen eerder aangifte wanneer een delict in het eigen huis of de directe leefomgeving gepleegd worden. Bovendien neemt de kans op aangifte af wanneer de dader minderjarig of een bekende van het slachtoffer is. Ook de werkwijze van de politie is van invloed. Slachtoffers doen eerder aangifte als de politie dat adviseert. Als er veel mogelijkheden

zijn om aangifte te doen, dan maken slachtoffers daar eerder gebruik van. Als het lang duurt om aangifte te doen, dan zorgt dat juist voor een daling van de aangiftebereidheid.

Meer informatie:
- *CBS, Melding en aangifte van veelvoorkomende criminaliteit 2016*

Vraag 6 Deze kaart toont het 'slachtofferschap': het aandeel mensen dat slachtoffer werd van traditionele criminaliteit. Alleen in Amsterdam, Rotterdam en Utrecht is dit hoger dan het gemiddelde. Het beeld dat er in de grootste steden meer criminaliteit is, klopt dus.
Meer informatie:
- *CBS, Veiligheidsmonitor 2016*

Vraag 7 Ook hier: slachtofferschap is het aandeel mensen dat (hier binnen een groep) slachtoffer werd. Het aandeel slachtoffers van cybercrime is onder jongeren veel groter dan onder andere bevolkingsgroepen.Hoe dat komt, is niet duidelijk. Wellicht is het interessant om hier met leerlingen hardop over na te denken. Benadruk ook hier de streepjes aan het einde van de balken. Deze geven de onzekerheidsmarge weer.
Meer informatie:
- *CBS, Veiligheidsmonitor 2016*

Vraag 8 *Ransom* betekent *losgeld*. Ransomware gijzelt een computergebruiker door bestanden te versleutelen en zo te blokkeren. Als de gebruiker betaalt, meestal in anonieme bitcoins, wordt de blokkering op afstand opgeheven. Tenminste, dat staat op het scherm. Het is nog maar de vraag of dat inderdaad gebeurt.

Ransomware wordt meestal geïnstalleerd via gedownloade bestanden uit e-mailbijlagen, van websites of van social media. Geïnfecteerde computers verspreiden zelf de ransomware ook weer, zodat het probleem zich als een olievlek verspreidt. Soms wordt de ransomware pas op een bepaalde datum actief, zodat er eerst heel veel computers ongemerkt geïnfecteerd worden. Zo werd de ransomware 'WannaCry' op 12 mei 2017 actief op meer dan 230.000 computers in ruim 150 landen. Ransomware voorkom je door nooit dubieuze bestanden te downloaden, je besturingssysteem up-to-date te houden en door goede, bijgewerkte virusscanners te gebruiken. Als je computer toch geïnfecteerd is, kun je het probleem soms verhelpen door een backup terug te zetten. Als dat niet gaat, kijk dan op www.nomoreransom.org. Hier kun je soms een oplossing downloaden zonder te betalen. Betaal liever niet. Het is het maar de vraag of je bestanden daarmee inderdaad gered zijn. Soms kunnen de criminelen ze helemaal niet deblokkeren. Verder stimuleer je daarmee de verdere verspreiding van ransomware.
Meer informatie:
- *www.nomoreransom.org*

Vraag 9 Hacken is het met kwade bedoeling inbreken in een systeem van iemand anders. Dat is de meest voorkomende vorm van cybercriminaliteit. Cyberpesten zit daar net onder. Maar misschien is het aantal hier in werkelijkheid hoger, omdat veel slachtoffers van cyberpesten geen melding doen. Opvallend is dat slachtoffers van cyberpesten die wel melding doen, vaak meerdere delicten melden. Bij koop- en verkoopfraude gaat het bijvoorbeeld om zaken die via Marktplaats.nl wel verkocht, maar niet betaald of geleverd worden.
Meer informatie:
- *CBS, Veiligheidsmonitor 2016*

Vraag 10 De formele betekenissen van de verschillende codes zijn zoals in het schema op de dia. Welke actie je moet ondernemen of waar je op moet letten, hangt af van het soort alarm: het KNMI geeft weeralarmen voor regen, gladheid, sneeuw, onweersbuien, windstoten, hitte, koude en windhozen.
Meer informatie:
- *www.knmi.nl/kennis-en-datacentrum/uitleg/knmi-waarschuwingen*

Vraag 11 Mazelen is een infectieziekte waarvoor kinderen gevaccineerd worden. De spreiding hangt dan ook samen met de mate waarin ouders hun kinderen niet laten vaccineren. Vooral gereformeerde gemeenten scoren op dit vlak hoog. Urk voert de lijst aan.
Lyme wordt overgedragen door teken. Deze komen vooral voor in bosrijke gebieden. Vooral in gemeenten met veel natuurgebieden komt Lyme voor. Hier scoort Schiermonnikoog het hoogst.
De belangrijkste besmettingshaarden van Q-koorts zijn melkgeiten en -schapen. De ziekte komt vooral voor in Oost-Brabant, waar veel geiten- en schapenhouders zijn.
Meer informatie:
- *Bosatlas van de veiligheid*

Vraag 12 De meeste verkeersdoden vallen onder de fietsers en automobilisten. Daarbij eist het verkeer onder de automobilisten de meeste slachtoffers. Maar als het gaat om ernstig gewonden, dan zijn de fietsers sterk in de meerderheid. Ongeveer de helft van de ernstig gewonde fietsers kwam in aanrijding met een motorvoertuig.
Meer informatie: Bosatlas van de veiligheid

Vraag 13 Ongeveer tweederde van Nederland zou zonder waterkeringen gemakkelijk kunnen overstromen. Voor het grootste deel ligt dit gebied op of onder zeeniveau. Daarnaast zijn er gebieden rond de rivieren, die wel boven zeeniveau, maar niet boven het waterniveau van de rivier uitkomen. Het is niet zo dat al deze gebieden zonder waterkeringen helemaal onder water zouden staan. Voor een groot deel zou het drassig moerasland worden.
Meer informatie:
- *Bosatlas van de veiligheid*

Vraag 14 Als het gaat om de bescherming tegen de rivieren, lag het accent lange tijd op steeds hogere en bredere dijken. Dat veranderde met de kernbeslissing ‘Ruimte voor de Rivier’, die in 2007 in werking trad. Dit is meer dan zo maar een naam. Nog steeds is er aandacht voor de dijken, maar daarnaast worden er andere maatregelen genomen. In het hele rivierengebied worden nevengeulen aangelegd, uiterwaarden uitgegraven, obstakels verwijderd, zomerdijken verlaagd en andere maatregelen genomen die de rivier meer ruimte geven.
Meer informatie:
- *Bosatlas van de veiligheid*

Vraag 15 Van deze drie doodsoorzaken komt vallen het vaakst voor. Maar de meeste mensen in Nederland overlijden aan kanker, gevolgd door hart- en vaatziekten. Deze dia laat drie gevaren zien die in de andere dia’s niet voorkomen. U kunt bij deze laatste dia naar aanleiding hiervan een gesprek voeren over de risico’s in Nederland.

Erepodium

Na de laatste vraag verschijnt een dia met een erepodium. Achtereenvolgens verschijnen plaats 3, 2 en 1. Gebruik deze dia om de winnaars bekend te maken en te complimenteren. Verberg of verwijder deze dia als u niet met punten of rangordes wilt werken.

Bijlage 2: onderzoeksopdrachten

Op de volgende pagina's vindt u de onderzoekopdrachten waar leerlingen vanaf les 1 aan kunnen werken. Elke opdracht staat op één of twee pagina's, zodat u deze gemakkelijk kunt printen. Print elke opdracht één keer en geef deze aan de groep die deze opdracht gaat doen. Aandachtspunten:

- Elke opdracht hoort bij een hoofdstuk van *De Bosatlas van de Veiligheid*. Leerlingen gebruiken de atlas als een bron. Daarnaast gebruiken ze online bronnen en onderzoek in de eigen omgeving. Uiteraard staat het leerlingen vrij om extra bronnen te zoeken en te gebruiken. Alleen hoofdstuk 1 is niet opgenomen als onderzoek, vanwege het algemene karakter. Hoofdstuk 9 en 10 vormen samen één onderzoek. Bij hoofdstuk 3 zijn twee opdrachten: de gewone opdracht en de opdracht 3 (cyber).

- De nummers boven de onderzoeksopdrachten verwijzen naar de hoofdstukken in *De Bosatlas van de Veiligheid*. De titels zijn *niet* hetzelfde. Deze geven weer waar het onderzoek over gaat.

Aandachtspunten bij individuele onderzoeken

Bij hoofdstuk 2: handig als u vier collega's regelt die geïnterviewd kunnen worden door de leerlingen, zodat ze dit niet aan iedereen hoeven te vragen (en dan bent u zelf medewerker nummer 5).

Bij hoofdstuk 3: Dit hoofdstuk heeft twee opdrachten. Opdracht 3 en opdracht 3 (cyber).

Bij hoofdstuk 4: bewaak tijdens de presentatie het verloop. Baken de zes stappen van de presentatie af. Daarna mogen andere leerlingen vragen stellen. Sluit dat ook af. Dan stemmen leerlingen (wie heeft gelijk?). Laat daarna enkele leerlingen aan het woord. Waarom stemmen zij zoals ze stemmen?

Bij hoofdstuk 5: bij de presentatie van deze opdracht is het belangrijk dat zoveel mogelijk leerlingen hun mobieltje bij zich hebben. Als dat niet mogelijk is, dan vervalt deze opdracht. (Als enkele leerlingen geen mobieltje hebben, is dat niet erg. Zij kunnen samen doen met anderen).

Bij hoofdstuk 7: deze opdracht is uitvoerbaar in hoog-Nederland, maar daar is het resultaat erg voorspelbaar. Als uw school in hoog-Nederland ligt, kunt u leerlingen een andere onderzoekslocatie in laag-Nederland laten kiezen (bijvoorbeeld een plaats waar één van de leerlingen familie heeft wonen, vandaan komt of vrienden heeft wonen). De vragen kunnen dan per mail of telefonisch gesteld worden.

Bij hoofdstuk 2: hoe veilig is jouw school?

Bij onveiligheid denk je misschien aan vliegtuigrampen of terrorisme, maar de meeste oorzaken van onveilige situaties zijn zo alledaags dat ze niet in het nieuws komen. Mensen struikelen of worden gepest. Dit soort dingen hoort bij persoonlijke onveiligheid. Hoe is het daarmee gesteld op jullie school? Hoe ervaren leerlingen die? Dit onderzoek je. En.. dit keer komt het wel in het nieuws.

1 Oriënteren

- Lees hoofdstuk 2 uit *De Bosatlas van de veiligheid*: persoonlijke veiligheid.
- Zoek op internet bronnen over 'gevaren op school'.
- Kijk op tv of internet een paar (delen van) afleveringen van nieuwsbulletins: het Journaal, Jeugdjournaal of Hart van Nederland.

2 Verkennen

- Denk na over onveilige situaties bij jullie op school. Welke dingen kunnen voor gevaar zorgen? Maak daarvan een lijst. Gebruik *De Bosatlas van de veiligheid* voor voorbeelden.
- Zet een sterretje op de lijst bij de gevaren die op jullie school voorkomen of die iemand uit jullie groep echt wel eens meegemaakt heeft.

3 Onderzoek opzetten

Maak twee korte vragenlijsten. Een voor leerlingen op je school en een voor medewerkers (leraren, conciërge, conrector). Bedenk zelf de vragen, maar laat de volgende zaken in elk geval terugkomen:

Bij de vragenlijst voor leerlingen:	Bij de vragenlijst voor medewerkers:
• Voelen zij zich wel eens onveilig? Zo ja, waar zijn ze precies bang voor? Geef antwoorden waar leerlingen uit kunnen kiezen (uit stap 2), maar laat ook ruimte voor vrije keuze. • Hebben leerlingen zelf wel eens onveilige situaties meegemaakt? Zo ja, welke? Geef ook hier antwoorden waar leerlingen uit kunnen kiezen (uit stap 2), maar laat ook hier ruimte voor vrije keuze. • Welke verbeteringen zijn volgens leerlingen mogelijk om de school veiliger te maken?	• Hebben zij zelf wel eens onveilige situaties meegemaakt? Zo ja, welke? Gebruik dezelfde antwoordmogelijkheden als bij leerlingen. • Zijn er in het verleden dingen gedaan om de school veiliger te maken? Zo ja, wat dan? • Welke verbeteringen zijn volgens medewerkers nog mogelijk om de school veiliger te maken?

4 Onderzoek uitvoeren

Gebruik de vragenlijsten om minimaal 5 leerlingen en 5 medewerkers te interviewen. Maak eventueel foto's of filmpjes van plaatsen waar volgens leerlingen en medewerkers verbeteringen mogelijk zijn. Deze kun je in je presentatie gebruiken.

5 Concluderen

Geef in je conclusies antwoord op de volgende vragen:

- Hoeveel van de geïnterviewde leerlingen voelen zich onveilig? Wat is de belangrijkste reden?
- Welke onveilige situaties hebben leerlingen en medewerkers meegemaakt? Zit er verschil tussen de situaties die leerlingen en medewerkers noemen?
- Wat is er in het verleden gebeurd om de school veiliger te maken? Wat zou er nog kunnen gebeuren?
- Is jullie school veilig?

6 Presenteren

Verwerk de cijfers en de voorbeelden in korte nieuwsberichten (bijv. 'De helft van de leerlingen voelt zich veilig', 'Een val met de fiets liep maar net goed af'. 'De school neemt maatregelen tegen brandgevaar').

Presenteer je nieuwsberichten als een journaal van ongeveer 5 minuten in het totaal. Elk groepslid presenteert minimaal één nieuwsbericht. Je kunt het journaal live in de klas presenteren. Je kunt het ook als een journaal opnemen en de filmpje in de klas laten zien.

Bij hoofdstuk 3: hoe veilig is jouw wijk?

In elke wijk zijn gevaren. Maar er zijn wel grote verschillen tussen wijken. Hoe gevaarlijk is de wijk waarin jullie school staat? En hoe gevaarlijk vinden mensen deze wijk? Hoe is de veiligheid te verbeteren?

1 Oriënteren

- Lees uit de Bosatlas van de Veiligheid pagina 12 & 13 en hoofdstuk 3: sociale veiligheid en criminaliteit.
- Zoek op internet informatie over 'leefbaarheid' (in wijken). Zorg dat je weet wat dat betekent.
- Zoek uit hoe de wijk heet waar jullie school staat en waar de wijkgrenzen zijn (bijv. met Google Maps).
- Bekijk op internet of tv enkele (delen van) programma's waarbij presentatoren gevaarlijke of vieze situaties in beeld brengen in hotels, restaurants of andere plekken. Bijvoorbeeld: 'Red mijn Vakantie', 'De Smaakpoltiie' of 'SOS: Mijn vakantie is een hel'.

2 Verkennen

Zoek een antwoord op de volgende vragen:

- Is de gemeente waarin jullie school staat gevaarlijker of veiliger dan andere gemeenten in Nederland?
- Is de wijk waarin jullie school staat gevaarlijker of veiliger dan andere wijken in de gemeente?

Je kunt daarbij kijken naar verschillende soorten criminaliteit (zoals inbraken, high-impact crimes) maar ook naar drugsafval, aantal slachtoffers of leefbaarheid in de wijk. Bedenk zelf wat je wel en niet gebruikt. Gebruik de kaarten in *De Bosatlas van de veiligheid* en websites als 'Misdaad in kaart', 'De Nationale Misdaadmeter' en 'De Leefbaarometer'. Bij de laatste site kun je het schaalniveau op 'wijken' zetten. Op de site 'Hoe veilig is mijn wijk' vind je ook cijfers op wijkniveau, maar niet voor alle gemeenten in Nederland.

3 Onderzoek opzetten

Maak een korte vragenlijst waarmee je mensen in de wijk gaat interviewen. De vragen bedenk je zelf, maar laat in elk geval de volgende zaken terugkomen.

- Hoe veilig of gevaarlijk vinden mensen de wijk? (maak hier bijvoorbeeld een meerkeuzevraag met categorieën van of laat mensen een rapportcijfer geven). Waarom vinden ze dat?
- Welke gevaarlijke situaties hebben mensen zelf wel eens meegemaakt?
- Wat vinden mensen de meest onveilige plaats in de wijk? Waarom? Wat zou er volgens hen kunnen gebeuren om de veiligheid van die plaats te verbeteren?

4 Onderzoek uitvoeren

- Interview minimaal 5 mensen in de wijk met de vragenlijst (dat mogen mensen zijn die je kent).

5 Concluderen

Je conclusies bestaan uit:

- De antwoorden die je in stap 2 hebt gevonden.
- Een samenvatting van de interviews: hoe gevaarlijk vinden mensen de wijk en waarom?
- Een lijstje met gevaarlijke plaatsen en foto's daarvan.

Kies de gevaarlijke plaats die het vaakst in de interviews is genoemd (als er meerdere plaatsen even vaak genoemd worden, dan kies je er zelf één).

Maak op deze plaats een kort filmpje (maximaal 2 minuten) waarin je laat zien:

- Waarom dit een gevaarlijke plaats is (gebruik de antwoorden uit de interviews)
- Wat er zou kunnen gebeuren om deze plaats veiliger te maken.

Laat je bij het maken van het filmpje inspireren door de afleveringen van de tv-programma's die je in stap 1 gezien hebt.

6 Presenteren

In de klas houd je een korte presentatie (max. 5 minuten). Daarin vertel je eerst de conclusies (stap 4). Daarna laat je het filmpje zien. Zorg ervoor dat het een logisch geheel is: de conclusies zijn de inleiding voor het filmpje. Bijvoorbeeld: als mensen het een veilige wijk vinden, zeg je iets als: 'De meeste mensen vinden het een veilige wijk. Ze zijn er te spreken over ..... Toch zijn er ook gevaarlijke plaatsen, zoals...'

Bij hoofdstuk 3 (cyber): hoe zorg je voor digitale veiligheid?

Hackers en andere computercriminelen bedreigen zowel landen als personen. In deze opdracht bekijk je de risico's, ga je na wat je daartegen kunt doen en onderzoek je wat er al gebeurt.

1 Oriënteren

- Lees hoofdstuk 3 uit *De Bosatlas van de veiligheid*. Besteed vooral aandacht aan de pagina's over cybercrime en cybersecurity.
- Zoek verschillende websites waar je informatie vindt over veilig internetgebruik. Voorbeelden zijn: *veiliginternetten.nl*, *veiligbankieren.nl, meldknop.nl*.

2 Verkennen

a Maak met de bronnen uit stap 1 een lijstje met gevaren die je zelf bij het internetten tegen kunt komen.
b Kies de vijf gevaren die voor jullie het meest bedreigend zijn.
c Zoek met behulp van internetbronnen uit welke beveiligingsmaatregelen je zelf tegen deze gevaren kunt nemen.

3 Onderzoek opzetten

Maak een korte vragenlijst waarmee je andere leerlingen (in je klas of daarbuiten) gaat interviewen. De vragen bedenk je zelf, maar laat in elk geval de volgende zaken terugkomen.

- Hebben de leerlingen die je interviewt wel eens te maken gehad met gevaren op het internet? Maak hier een meerkeuzevraag van met zes opties. De eerste vijf opties zijn de gevaren die je in de vorige stap bedacht hebt. De zesde optie is 'Anders, namelijk:'. Hier geef je geïnterviewden de mogelijkheid om iets anders te noemen.
- Vraag welke beveiligingsmaatregelen leerlingen nemen.
- Vraag of geïnterviewden zich veilig voelen op internet of zich juist vaak zorgen maken. Laat hen bijvoorbeeld een rapportcijfer geven voor veiligheid of kiezen uit een aantal categorieën.

4 Onderzoek uitvoeren

- Interview minimaal 8 andere leerlingen met de vragenlijst.

5 Concluderen

Schrijf voor elk van de vijf gevaren uit stap 5 en voor de categorie overig op:

- Hoe vaak het gevaar door je medeleerlingen genoemd wordt
- Of je medeleerlingen hier maatregelen tegen nemen (en zo ja, welke).

Vat ook samen in hoeverre de geïnterviewde leerlingen zich wel of niet veilig voelen op internet.

6 Presenteren

In de klas houd je een korte presentatie (5 tot 10 minuten). Bouw deze als volgt op:

a Een korte inleiding, waarin je vertelt dat je gevaren op internet onderzocht hebt.
b Presenteer de vijf gevaren. Geef bij elk gevaar aan:
  - Wat het gevaar precies is en waarom dit een gevaar is (uit stap 2).
  - Waarom jullie juist dit gevaar gekozen hebben (uit stap 2).
  - Of dit een belangrijk gevaar is voor je medeleerlingen (uit stap 5).
  - Of zij hier maatregelen tegen nemen (uit stap 5).
  - Welke maatregelen je kunt nemen tegen dit gevaar (uit stap 2).
c Vertel in de afsluiting of mensen zich over het algemeen veilig voelen of niet. Benadruk de belangrijkste dingen die je wel of juist niet moet doen op internet.

Bij hoofdstuk 4: hoe verloopt een strafzaak?

Wie spelen een rol in een strafzaak en hoe verloopt deze? In deze opdracht ga je dat voor een grote zaak uitzoeken. Leden van jullie groep gaan een pleidooi of requisitoir houden.

1 Verkennen

- Lees hoofdstuk 4 uit *De Bosatlas van de veiligheid*: Opsporen, vervolgen en straffen
- Bekijk hoe een strafzaak verloopt op www.om.nl/onderwerpen/slachtoffers/strafzaak-rechtbank
- Zoek op internet informatie over verschillende grote strafzaken die op dit moment spelen
- Tip: bijna alle strafzaken zijn toegankelijk voor publiek. Als je wilt kun je een rechtszaak bij jou in de buurt bijwonen. Kijk op www.rechtspraak.nl > uw situatie > een zitting bijwonen.

2 Verzamelen en selecteren

- Kies een van de grote strafzaken uit stap 1. Kies de zaak die je het meest interessant vindt.
- Zoek en lees zoveel mogelijk informatie over de zaak.
- Beantwoord de volgende vragen (gebruik *De Bosatlas van de veiligheid* voor achtergrondinformatie):
  1 Waar gaat de strafzaak over?
  2 Tegen wie is de strafzaak?
  3 Wie vertegenwoordigt de verdachte?
  4 Wie zijn de eventuele slachtoffers?
  5 Wie is de officier van justitie?
  6 Wat eist de officier van justitie en waarom?
  7 Wie zijn belangrijke getuigen?

Als het niet lukt om deze vragen te beantwoorden (bijvoorbeeld omdat er weinig informatie beschikbaar is of omdat de zaak nog niet vergevorderd is), kies dan een andere zaak uit stap 1.

3 Uitwerken

Verdeel de rollen binnen jullie groep.

- Een lid van jullie groep is de officier van justitie.
- Een lid van jullie groep is de advocaat van de verdachte.
- Bepaal zelf welke rol de andere leden van jullie groep krijgen. Dat hangt af van hoe belangrijk deze zijn in jullie zaak. Kies uit: verdachte, slachtoffer, getuige (er kunnen natuurlijk meerdere verdachten, slachtoffers en getuigen zijn. Als je veel getuigen nodig hebt, dan kies je er bijvoorbeeld voor om de verdachte niet te spelen. Deze wordt dan vertegenwoordigd door de advocaat). Er is geen rechter.

Verdeel jullie groep vervolgens in tweeën:

- Iedereen die de verachte verdedigt (advocaat, verdachte, getuigen voor de verdediging)
- Iedereen die aan de andere kant staat (officier van justitie, slachtoffer, getuigen voor de officier van justitie)

- De officier van justitie bedenkt een strafeis en bedenkt daarbij zoveel mogelijk argumenten. Dat doet hij of zij samen met het slachtoffer en de getuigen voor de officier van justitie.
- De verdediging bedenkt zoveel mogelijk argumenten om aan te tonen

dat de verdachte onschuldig is of een lage straf verdient. Zoek daarvoor eventueel nog meer informatie over de zaak op internet. Schrijf zoveel mogelijk argumenten op.

4 Eerste versie

Beide partijen maken:

- Een requisitoir of pleidooi (zoek eventueel op wat het verschil is) van maximaal 2 minuten. Bij het requisitoir hoort ook een strafeis.
- Vragen aan de getuigen, verdachte en/of slachtoffer. Alleen voor zover dat van belang is (je hoeft niet aan iedereen wat te vragen): maximaal 5 vragen in het totaal.
- Een slotwoord van enkele zinnen.

5 Testen en verbeteren

Oefen de rechtszaak. Je kunt eventueel iemand die niet in de groep zit vragen om rechter te spelen. Dit is de volgorde (deze is *niet* precies hetzelfde als in het echt: daar zijn meer stappen en daar heeft de rechter een grotere rol):

1 Officier van justitie vertelt waar de verdachte van verdacht wordt. Hij houdt een requisitoir en vertelt zijn strafeis.
2 Advocaat van de verdediging houdt pleidooi.
3 Officier van justitie van de eiser stelt vragen.
4 Advocaat van de verdediging stelt vragen.
5 Officier van justitie houdt slotwoord.
6 Advocaat van de verdediging houdt slotwoord.

De ‘rechter’ stelt extra vragen en doet uitspraak.

6 Presenteren

Presenteer de rechtszaak voor de klas zoals je deze bij 5 geoefend hebt. De klas is de rechter. Na stap 6 mogen jullie klasgenoten vragen stellen. Daarna gaan zij stemmen. Wie heeft er gelijk? Wat vinden zij dat er met de eis moet gebeuren?

Bij hoofdstuk 5: wat moet je doen als het alarm gaat?

Wat moet je doen als het luchtalarm afgaat? En wat gebeurt er als het alarm over een paar jaar wordt afgeschaft? In deze opdracht gat je ervoor zorgen dat je klasgenoten goed voorbereid zijn. Je helpt hen om het digitale alarm op hun mobieltje in te stellen. Daarna test je in een interactieve quiz of ze weten wat ze moeten doen als het alarm gaat.

Let op: bij de presentatie van deze opdracht is het belangrijk dat zoveel mogelijk klasgenoten hun mobieltje bij zich hebben. Overleg met je leraar of dat kan en mag.

1 Verkennen

- Lees hoofdstuk 5 uit *De Bosatlas van de veiligheid*: Veilige leefomgeving
- Zoek op internet informatie over het 'luchtalarm'
- Lees de informatie op de website crisis.nl
- Zoek uit hoe de quiz-site 'Kahoot.it' werkt. (Er zijn Nederlandse tutorials. Zoek op 'hoe werkt Kahoot').

Gebruik deze bronnen om een antwoord te vinden op de volgende vragen:
- Wat is het luchtalarm? Hoe en wanneer wordt het getest?
- Wanneer verdwijnt het luchtalarm? Wat komt ervoor in de plaats? Hoe wordt dat getest en wanneer was de laatste test?
- Hoe kun je ervoor zorgen dat je het nieuwe alarm kunt ontvangen?

2 Verzamelen en selecteren

Zoek in *De Bosatlas van de veiligheid* zoveel mogelijk dingen waar het alarm voor waarschuwt (kijk in hoofdstuk 5 maar ook daarbuiten). Gebruik eventueel ook internetbronnen. Schrijf alle dingen op.

3 Uitwerken

Maak 10 vragen bij de rampen die uit de vorige stap. Gebruik daarbij vooral de informatie op crisis.nl. Alle vragen gaan over wat je moet doen als er een ramp plaatsvindt. Zoek bij elke ramp twee foute en één goed antwoord.
Bijvoorbeeld:
Je loopt op straat en er is een aardbeving. Wat kun je het beste doen?
a Midden op straat gaan staan
b Naar binnen gaan
c Buiten tegen een muur gaan staan

4 Eerste versie

- Maak een instructie waarin je uitlegt hoe je een telefoon geschikt maakt voor het nieuwe alarm.
- Maak een Kahoot-quiz van je vragen.
- Bereid de presentatie (stap 6) voor.

5 Testen Test de presentatie, maar vooral de Kahoot-quiz. Laat bij voorkeur iemand die de quiz niet kent de antwoorden geven via een mobieltje.

6 Presenteren

Houd een presentatie voor je klas. Deze heeft de volgende stappen:
a Vertel over het luchtalarm. Leg uit waar het voor waarschuwt, hoe het getest wordt en wanneer het verdwijnt.
b Vertel over het digitale alarm dat ervoor in de plaats komt. Vertel wanneer de laatste test was en vraag wie er toen een alarmbericht heeft gekregen.
c Vertel dat het belangrijk is dat iedereen het alarm ontvang. Zorg dat iedereen zijn mobieltje pakt. Vertel stap voor stap hoe iedereen het alarm

in kan stellen. Help leerlingen bij wie het niet direct lukt.

Nu heeft iedereen het alarm op zijn telefoon, maar wat moet je doen als het afgaat? Vraag of leerlingen dat weten. Dat is de inleiding voor de quiz.

Start de Kahoot-quiz. Laat iedereen inloggen en speel de quiz.

Bij hoofdstuk 6: hoe voorkom je verkeersongelukken?

In Nederland vallen elk jaar honderden doden en vele duizenden gewonden in het verkeer. Fietsers worden het vaakst slachtoffer. Wat is daaraan te doen?

1 Verkennen

- Lees hoofdstuk 6 uit *De Bosatlas van de veiligheid*: Verkeer en vervoer.
- Zoek plaatsen in jullie gemeente waar veel ongelukken plaatsvinden. Gebruik daarvoor de websites www.star-verkeersongevallen.nl en ongelukken.staanhier.nl (zonder www). Zoom ver in om de precieze plaatsen te zien).
- Kies één van de gevaarlijke plaatsen (bijvoorbeeld een kruispunt, oversteekplaats). Zorg dat het een plaats is die je goed op de fiets kunt bezoeken (dus bijv. geen stuk autosnelweg).

2 Verzamelen en selecteren

- Zoek informatie over het soort ongelukken dat op de plaats gebeurde. De twee websites uit stap 1 geven al informatie (soorten voertuigen, e.d.). Zoek ook in Google zoeken op ‘ongelukken <straatnaam>’.
- Maak een grote, duidelijke kaart van het kruispunt (digitaal of op een groot stuk papier). Gebruik Google Maps of een andere digitale kaart als basis.
- Probeer met alle informatie die je hebt te achterhalen waarom er op het kruispunt zoveel ongelukken gebeuren.
- Bezoek de gevaarlijke plaats. Kijk hoe het verkeer zich gedraagt en of jullie vermoedens over de oorzaken van de onveiligheid kloppen. Fotografeer dingen die de verkeerssituatie gevaarlijk maken. (Ben zelf uiteraard wel voorzichtig. Breng jezelf en het verkeer niet in gevaar!)
- Verbind de foto’s met de kaart (dat kan op verschillende manieren. Bijvoorbeeld: geef de foto’s een nummer als bestandsnaam (01.jpg, 02.jpg enz.). Zet de nummers op de papieren of digitale kaart).
- Brainstorm over oplossingen. Wat zou er kunnen gebeuren om deze plaats veiliger te maken? Gebruik als inspiratie onder meer de maatregelen die genoemd worden in *De Bosatlas van de veiligheid*.
- Kies de oplossingen waarvan jullie denken dat ze echt mogelijk zijn en echt werken.

3 Uitwerken

- Maak een schets of overzicht van de oplossingen die jullie bedacht hebben. Beschrijf of teken ze zo precies mogelijk. Bijvoorbeeld: als je bedacht hebt dat er stoplichten komen: waar komen die stoplichten dan precies? Wat voor stoplichten zijn het (voetgangers, fietsers, auto)? Zijn er dan verkeersbanen nodig?

4 Eerste versie

- Werk de oplossing(en) uit in een vorm die je aan anderen kunt laten zien. Bijvoorbeeld: een uitgewerkte kaart met legenda, een maquette, een bewerkte foto van het hele kruispunt of een andere digitale weergave.

5 Testen

- Kijk goed of het in de nieuwe situatie inderdaad veiliger is. Laat je ontwerp aan anderen zien (leraar, mensen die het kruispunt kennen) en vraag wat zij ervan vinden. Gebruik suggesties om het ontwerp beter te maken.

6 Presenteren

Presenteer de oplossingen aan jullie klas. Laat de volgende zaken terugkomen in de presentatie:

a Waarom hebben jullie juist voor deze plaats gekozen? Laat bijvoorbeeld

cijfers zien die je hebt gebruikt in stap 1.

b De huidige situatie op de gevaarlijke plaats. Laat de kaart en enkele foto's van de gevaarlijkste dingen zien. Wijs aan of laat zien waar elke foto op de kaart hoort.

c Laat jullie oplossingen zien in de vorm waarin je deze hebt uitgewerkt (nieuwe kaart, digitale kaart, bewerkte foto, maquette).

d Vertel waarom jullie denken dat het veiliger wordt met deze oplossingen.

Bij hoofdstuk 7: kan jullie school overstromen?

Hoe groot is de kans op een overstroming in het gebied waar jullie school staat? Maken mensen die daar werken of in de buurt wonen zich daar wel eens zorgen over?

1 Oriënteren

- Lees hoofdstuk 7 uit *De Bosatlas van de veiligheid*: Waterveiligheid.
- Zoek uit wat deze dingen betekenen: NAP, dijkring, dijkringgebied, overschrijdingskans bij dijkringen.
- Zoek uit waar jullie gemeente ligt op de kaarten van de *De Bosatlas van de veiligheid*. Gebruik deze kaarten om een inschatting te maken: is het overstromingsrisico bij jullie hoog, normaal, laag of is er helemaal geen overstromingsrisico? Overleg in het laatste geval met jullie leraar over het onderzoek.
- Zoek de volgende bronnen op internet: het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN), het rapport 'De Veiligheid van Nederland in Kaart (VNK2. pdf) en de Overstromingsatlas.
- Zoek uit wat je moet doen bij een overstroming. Dat vind je onder meer op de website crisis.nl.

2 Verkennen

Beantwoord de volgende vragen zo precies mogelijk voor jullie school. Achter elke vraag staat de bron die je kunt gebruiken.

- Hoeveel meter boven of onder NAP ligt jullie school? (AHN)
- Ligt jullie school in een dijkring? Zo ja:
  a Wat is het nummer en wat is de naam van de dijkring (VNK2)
  b Wat is de overschrijdingskans van deze dijkring? (Bosatlas van de Veiligheid)
  c Waarom is de overschrijdingskans voor deze dijkring hoog of laag? (Bosatlas van de Veiligheid)
  d Wat is het economisch risico en het lokaal individueel risico in het gebied? Wat betekent dit (VNK2)?
  e Wat is de kans op overlijden door een overstroming in het gebied na 2020 (*Bosatlas van de veiligheid)*
  f Wat zijn de belangrijkste waterkeringen die het gebied beschermen? Hoe heten deze? (Overstromingsatlas en Google Maps).

Maak op basis van de antwoorden een kaart van de dijkring of het gebied dat je onderzoekt. Maak de kaart digitaal of op een groot vel papier. Gebruik Google Maps of een ander digitaal kaartsysteem als basis). Geef op de kaart de belangrijkste waterkeringen en hoogteverschillen aan en zet de namen van dijken en andere waterkeringen in de kaart. Het nummer en de naam van de dijkring of de naam van het gebied is de titel van de kaart. Zet onder of naast de kaart de gegevens uit vraag b, c en d.

3 Onderzoek opzetten

Je weet nu hoe groot het overstromingsrisico is in het gebied. Maar weten bewoners van het gebied dat ook? En wat vinden ze daarvan. Maak een korte vragenlijst waarin de volgende zaken aan bod komen:

- Weten mensen hoe groot het overstromingsrisico is?
- Wat vinden ze van het overstromingsrisico als je hen dat vertelt (vinden ze het hoog of juist laag)?
- Maken mensen zich wel eens zorgen over mogelijke overstromingen?
- Weten mensen wat je moet doen bij een overstroming? Zo ja, wat zouden ze doen?

4 Onderzoek uitvoeren

Interview vijf mensen die in het gebied wonen met de vragenlijst. Je mag hen vertellen wat je zelf hebt uitgezocht over het overstromingsrisico, maar laat hen eerst zelf vertellen hoe zij dit inschatten. Maak foto's van de mensen die je interviewt voor de presentatie.

5 Concluderen

Verwerk de resultaten uit stap 2 en stap 4 in een presentatie (zie stap 6).

6 Presenteren

Houd een presentatie voor je klasgenoten. In je presentatie komen de volgende zaken aan bod:

a De kaart die je in stap 2 hebt gemaakt. Presenteer het overstromingsrisico en lag uit waarom dit hier juist hoog of laag is. Vertel ook hoe het gebied beschermd wordt.
b De resultaten van je interviews. Vat de resultaten samen. Schatten mensen het risico hoger of lager in? Weten ze wat ze moeten doen?
c Vraag aan leerlingen in de klas of zij weten wat ze moeten doen als er een overstroming is.
d Vertel of ze het bij het rechte eind hebben. Leg uit wat je wel en niet moet doen bij een overstroming.

Bij hoofdstuk 8: waar wordt er met gevaarlijks stoffen gewerkt?

Op veel plaatsen worden gevaarlijke stoffen gebruikt. Hoe zit dat in de buurt van jullie school? Wat moet je doen als er iets mis gaat?

1 Oriënteren

- Lees hoofdstuk 7 uit *De Bosatlas van de veiligheid*: Industrie en mijnbouw.
- Verken de website 'nederland.risicokaart.nl' (zonder www). Kijk hoe je in kunt zoomen op je gemeente. Bekijk welke *inrichtingen* (rechts in de legenda) er in je gemeente zijn. Je kunt op alle blauwe woorden in de legenda klikken voor meer informatie.

2 Verkennen en selecteren

- Kies via nederland.risicokaart.nl drie verschillende soorten inrichtingen (dus met verschillende symbolen) in de buurt van de school. Vraag via de kaart informatie over de gevaren op. Zoek ook op wat mensen moeten doen als hier iets misgaat (klik eerst op de i boven de kaart, dan op de locatie en vervolgens op 'klik hier' achter 'wat is het gevaar' of 'wat kunt u zelf doen'.
- Kijk of je via internet meer informatie over de locaties kunt vinden (zoek bijvoorbeeld in Google op het adres).
- Maak een kaart van de school en de omgeving (digitaal of op een groot stuk papier). Gebruik Google Maps of een andere digitale kaart als basis. Geef op de kaart de drie locaties aan.

3 Onderzoek opzetten

Maak een korte vragenlijst over de locaties. Deze ga je voorleggen aan mensen die in de buurt van de locaties. De volgende zaken komen in de vragen terug.

- Weet degene die je interviewt dat er met gevaarlijke stoffen gewerkt wordt? Zo ja, weet hij of zij met welke stoffen er gewerkt wordt?
- Weet degene die je interviewt wat je moet doen als er iets misgaat met de gevaarlijke stoffen?

4 Onderzoek uitvoeren

Bezoek de drie locaties. Kijk bij elke locatie:

- Hoe het bedrijf of de locatie heet,
- Of en hoe je kunt zien dat hier gevaarlijke stoffen zijn,
- Hoe de locaties zijn beveiligd.

Maar hier foto's van.

Interview bij elke locatie twee mensen net je vragenlijst. Dat mogen voorbijgangers, werknemers of bewoners zijn. Noteer de antwoorden.

5 Concluderen

Schrijf de namen bij de locaties op de kaart
Zet voor elke locatie op een rijtje:

- Wat het gevaar is,
- Hoe de locatie beveiligd en gemarkeerd is,
- Wat je moet doen als er iets mis gaat,
- Wat mensen weten over het gevaar en wat je moet doen.

6 Presenteren

Houd een korte (max. 5 minuten) presentatie in de klas.

- Laat eerst de kaart zien met de drie locaties die je hebt onderzocht. Leg uit waarom je voor deze locaties hebt gekozen.
- Presenteer de conclusies voor elk van de drie locaties. Laat daarbij ook de foto's zien.

Bij hoofdstuk 9 en 10: hoe zorgen landen voor hun veiligheid?

Landen worden voortdurende bedreigd door oorlogen, aanslagen, DDoS-aanvallen en meer. Hoe beschermen ze zich hiertegen? En gaat dit niet ten koste van de vrijheid van burgers?

1 Oriënteren

Lees hoofdstuk 9 en 10 van *De Bosatlas van de veiligheid*

2 Verkennen

Verdeel de rollen binnen de groep:

- Groepslid 1 is gespreksleider
- Groepslid 2 vertegenwoordigt China
- Groepslid 3 vertegenwoordigt Rusland
- Evt. groepslid 4 vertegenwoordigt de VS
- Andere groepsleden vertegenwoordigen landen naar keuze

Elk groepslid zoekt de volgende zaken voor zijn of haar land uit. De gespreksleider zoekt dit uit voor Nederland. (Tussen haakjes staat soms een bron die je kunt gebruiken).

- Hoe veilig is het land (*Bosatlas van de veiligheid*, World Peace Index)?
- Hoe democratisch is het land (zoek bijvoorbeeld op *democratie-index*)?
- Hoeveel geeft het land uit aan defensie, in dollars en in % van het bbp?
- Zoek daarnaast zoveel mogelijk andere informatie over de beveiliging van het land. Kijk bijvoorbeeld naar de geheime politie (hoe streng? hoe veel?), het aantal gevangenen, lengte van straffen, extremisme en terroristische aanslagen, enzovoort.

3 Stellingen

Bedenk met de hele groep vier stellingen die je straks aan de klas kunt stellen en waar je met de verschillende 'landen' over kunt discussiëren. Zorg ervoor dat de landen die jullie hebben onderzocht verschillende over de stellingen denken. Bijvoorbeeld (deze mag je gebruiken):

- 'Veiligheid is belangrijker dan de vrijheid van burgers'.

4 Uitwerken

Elk groepslid werkt het standpunt uit van het land dat hij of zij vertegenwoordigt. Geef bij elke stelling aan of het land het hiermee eens is of niet. Leg in enkele zinnen uit waarom. De gespreksleider werkt uit hoe hier in Nederland over gedacht wordt.

5 Opzet discussie

Dit is het verloop van de discussie die je straks gaat voeren. Doe dit voor elke stelling:

a De gespreksleider leidt de stelling in door te vertellen hoe er in Nederland over gedacht wordt. (Bijv. *'In Nederland vinden we veiligheid belangrijk. Maar we vinden ook dat mensen recht hebben op vrijheid. Je mag zeggen en schrijven wat je wilt en de staat hoeft niet alles van je te weten. En als je een keer door rood loopt of op de stoep fietst, dan wordt je niet heel streng gestraft. Maar hoe zit dat in andere landen? De eerste stelling is: veiligheid is belangrijker dan de vrijheid van burgers'.*

b De vertegenwoordigers van alle andere landen reageren om de beurt op deze stelling. De gespreksleider bepaalt de volgorde. De groepsleden geven dus niet hun eigen mening, maar praten namens China, Rusland, de VS of een ander land.

c De gespreksleider wijst twee landen aan die over de stelling discussiëren. Welke landen dat zijn, bepalen jullie met zijn allen van tevoren. Zoek de

landen die het sterkst van mening verschillen. Zorg ervoor dat elk land ongeveer even vaak aan de beurt komt. Elke discussie duurt maximaal één minuut. De gespreksleider bepaalt de tijd (en discussieert nooit mee).

d De gespreksleider vraagt wat anderen in de klas van de stelling vinden. Vraag maximaal drie reacties.

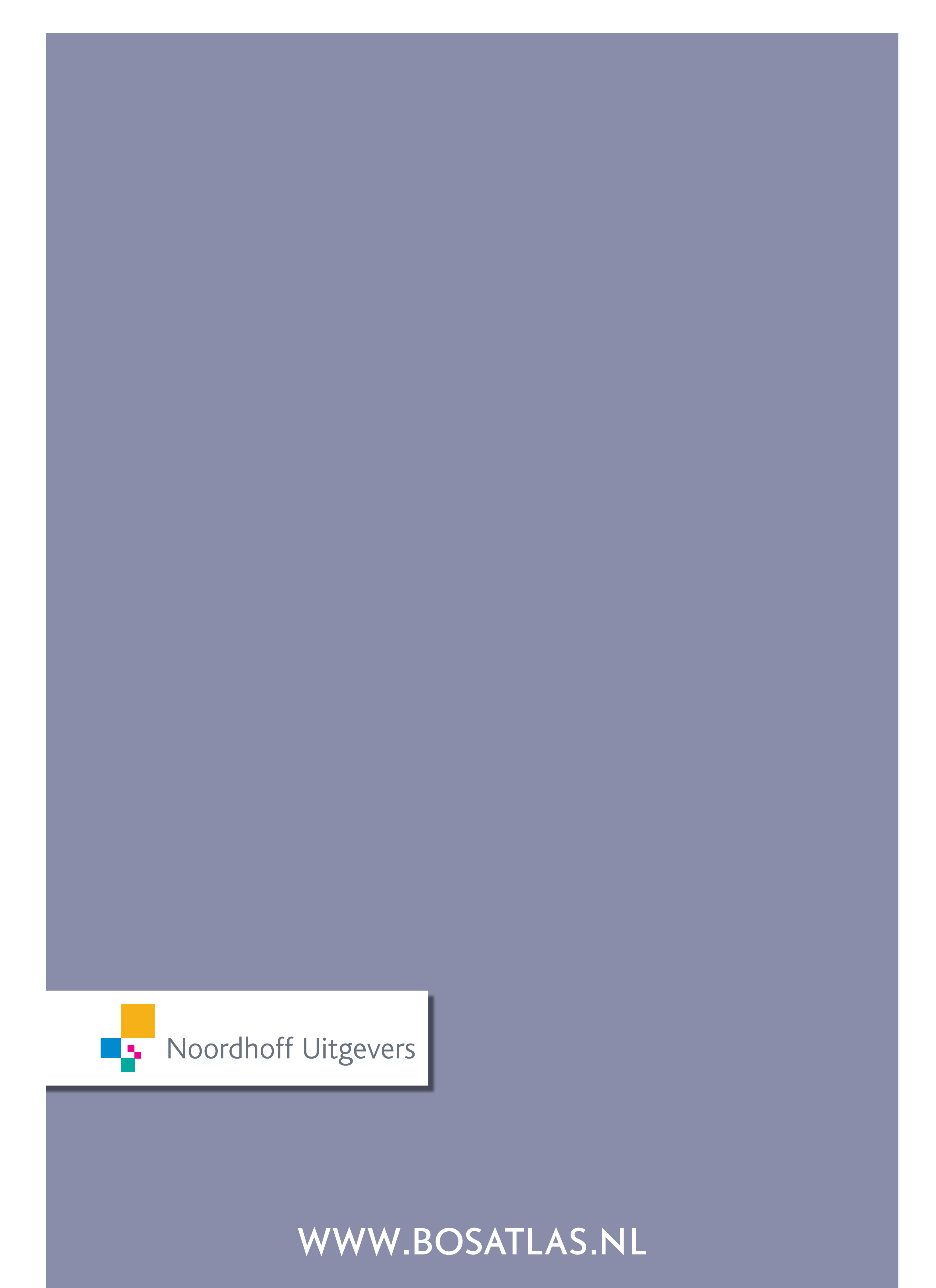
e De klas stemt (bijv. door handen opsteken of zitten/staan). Met welk van de twee landen die hebben gediscussieerd zijn leerlingen het eens?

Bereid de discussie voor door te bepalen welke twee landen over elke stelling discussiëren. Bedenk ook een manier om de stellingen duidelijk te laten zien (bijv. op het digibord).

6 Testen Test de stappen 4a. tot en met 4c. binnen jullie eigen groep voor alle stellingen.

7 Presenteren

Voer de discussie in de klas zoals beschreven bij 4.

Noordhoff Uitgevers
WWW.BOSATLAS.NL